

ВІТРИЛА ГУМАНІЗМУ

*До 80-річчя від дня народження
Григорія Петровича Васяновича*

Вітрила гуманізму: до 80-річчя від дня народження Григорія Петровича Васяновича / упоряд. – С. М. Вдович. Львів, 2025. 107 с.

Рецензенти:

Козяр Михайло Миколайович – доктор психологічних наук, професор;

Щедролосєва Катерина Олександрівна – кандидатка педагогічних наук, доцентка.

Упорядкувала **С. М. Вдович** – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник.

У ювілейному збірнику, присвяченому 80-річчю відомого в Україні та за кордоном вченого в галузі теорії та методики професійної освіти, філософії, педагогіки та психології, доктора педагогічних наук, професора Григорія Петровича Васяновича, розкрито його наукову, творчо-поетичну та громадську діяльність.

Матеріали подано в авторській редакції.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

**До 80-річчя від дня народження
відомого вченого, педагога, поета
Григорія Петровича Васяновича**

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

ПРОБЛЕМИ ГУМАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Кожна людина хоче бути здоровою і щасливою. Однак нині щастя часто-густо підміняється гонитвою за так званим «успішним успіхом»: різноманітними досягненнями у професійній сфері, сходженням по кар'єрній драбині, забезпеченням матеріального добробуту, купівлею дорогих речей та іншим, які, певний час потішивши власника, швидко стають неважливими і втрачають свою цінність, а людина, витративши на це все багато зусиль та життєвої енергії, може почуватися нещасною.

Водночас сучасне суспільство потребує висококваліфікованих фахівців, які не лише добре оволоділи професійним знаннями, вміннями та навичками, а й сформувалися як особистості, передусім морально й етично, не лише сформували свої професійні вміння та навички, а й розвинули *soft skills*, які дозволяють ефективно взаємодіяти з оточенням, у тому числі у професійній сфері, критично мислити, творчо розв'язувати завдання, долати стреси та ін. Саме тому головними завданнями сучасної професійної освіти є формування в майбутніх фахівців загальнолюдських цінностей, розвиток особистісних якостей і творчих здібностей, що дозволить їм у майбутньому бути успішними у професійній діяльності та щасливими в особистому житті, які можливо реалізувати завдяки гуманізації освітнього процесу в закладі вищої освіти.

Сучасні дослідники розглядають різноманітні аспекти гуманної педагогіки та гуманізації освітнього процесу (М. Барахтян, Г. Васянович [2; 3], С. Вдович [4; 5], О. Воличенко, С. Гончаренко [6] С. Горбенко, О. Горішна, О. Гук, О. Денисенко, С. Дмитрієва, Ю. Заболоцький, Я. Задорожня, І. Зарівняк, А. Зінковський, О. Каменщик, А. Кривобок, І. Літус, Ю. Мальований [6], Т. Налужна, Т. Нетецька, В. Одарченко, Л. Онищук, І. Репко, В. Рубцова, О. Рябенка, Н. Скрипник, Н. Цикало та ін.).

Мета статті – обґрунтувати основні проблеми гуманізації професійної освіти в закладах вищої освіти.

Гуманізм полягає у ставленні до людини як до найвищої цінності, визнанні її права бути щасливою, вільною, розвивати свої творчі здібності, вдосконалюватися і реалізовуватися відповідно до власних інтересів і потреб. «Концепція гуманної освіти віддає перевагу суб'єкт-суб'єктному навчальному процесу, де той, хто навчається, є активним, ініціативним, готовим до колективної інтелектуальної діяльності» [7, с. 25].

С. Гончаренко та Ю. Мальований ще на початку ХХІ століття визначили гуманізацію освіти як «прорив до якісно нової школи, де не буде місця для бездуховності й відчуження людини від світової куль-

тури, знеособлення людини, невігластва, нудьги й моралізаторства. ... Гуманізація покликана трансформувати середню і вищу школу в головну лабораторію вільного життя всього суспільства, зону вільного розвитку дітей та молоді, де процес пізнання й навчання є для них справжнім святом» [6, с. 8]. Однак ця проблема залишається надзвичайно актуальною і сьогодні.

Розглянемо основні *принципи гуманізації професійної освіти*.

На нашу думку, ключовим принципом гуманізації є *ставлення до особистості як до найвищої цінності*, задля якої організовується освітній процес з урахуванням усіх її потреб, інтересів, здібностей і можливостей. Слід зауважити, що лише гуманний педагог, який щиро любить дітей, студентів, людей загалом, любить свою роботу та отримує задоволення від педагогічної праці, здатний розгледіти в кожному студентові особистість, плекати їхні найкращі якості, мотивувати їх до постійного розвитку і вдосконалення.

З цим принципом тісно пов'язаний *принцип суб'єкт-суб'єктних відносин*, коли обидві сторони освітнього процесу виступають активними й рівноправними учасниками, є самодостатніми та мають право на власну думку та самовираження. Його забезпечення можливе лише у вільній, демократичній освітній системі, на противагу авторитарній, де студент, як правило, виступає об'єктом – нерівноправною, менш значущою, неважливою, примітивнішою людиною.

Г. Васянович розглядає *принцип педагогічного гуманізму* як провідний у педагогічній етиці. «Принцип педагогічного гуманізму (лат. *humanus* – людський) – моральний принцип, на якому ґрунтується гуманізація навчально-виховного процесу, центром якого є дитина» [2]. Вчений наголошує, що цей принцип передбачає повагу до прав і свобод дітей, розуміння внутрішнього самобуття, самосвободи людини, повагу до позиції вихованця навіть тоді, коли він відмовляється виконувати поставлені вимоги, визнання права особистості на повну відмову від формування тих якостей, які за будь-яких причин суперечать її переконанням. Реальне застосування принципу гуманізму дає змогу вихованцям жити повноцінним життям, постійно розвивати і виявляти особистісне духовно-моральне зростання [2].

Принцип діалогізації, нерозривно пов'язаний із попереднім принципом, передбачає постійну творчу взаємодію педагогів і студентів, що дозволить активізувати пізнавальні інтереси, сприятиме соціальній активності, самовиявленню, неперервному розвитку і вдосконаленню особистості студентів.

Принцип гуманітаризації полягає в переорієнтації освітньої системи на студента, на розвиток його світогляду та формування системи цінностей, а не лише забезпеченням знаннями, професійними вміннями та навичками. Цьому сприяють вивчення циклу гуманітарних дисциплін, дисциплін вільного вибору студентів, які можуть бути і не пов'язані з їхньою майбутньою професією, дисциплін, спрямованих на пізнання, розвиток і вдосконалення особистості (основи психології, тренінги комунікативності, особистісного зростання, саморегуляції, мотиваційні тощо).

Одним із важливих принципів гуманізації освітнього процесу є *принцип вільного та всебічного розвитку* особистості студента, який дозволяє йому виявити і розвинути вроджені здібності й задатки, вдосконалюватися та самореалізовуватися у різних сферах відповідно до власних бажань, потреб та інтересів.

Саморозвитку і самоактуалізації особистості сприяють *принципи індивідуалізації та персоніфікації*. Як зазначає М. Труфкіна, індивідуалізація навчання дозволяє педагогові максимально врахувати індивідуальні особливості студента, тоді як персоніфікація передбачає «поступовий перехід особистості в позицію самонавчання на основі необхідності до саморегуляції та самопізнання» [8].

Окрім розглянутих вище, гуманізації освітнього процесу сприяють і такі загальнодидактичні принципи: доступності, гнучкості, прогностичності, толерантності, моральності, об'єктивності оцінювання, солідарності, неперервності, зв'язку з життям, культурою та національними традиціями українського народу, професійної компетентності науково-педагогічних працівників ЗВО, різноманітності форм вищої освіти та ін.

Таким чином, до основних принципів гуманізації професійної освіти відносимо: ставлення до особистості як до найвищої цінності, суб'єкт-суб'єктних відносин, діалогізації, гуманітаризації, вільного та всебічного розвитку особистості студента, індивідуалізації та персоніфікації, а також важливим є врахування таких загальнодидактичних принципів.

Гуманізація професійної освіти стикається з чималою кількістю проблем, які стримують її реалізацію у практиці професійної освіти.

В сучасній професійній освіті, особливо в технічних закладах вищої освіти, досі переважає технократичний підхід до навчального процесу, який передбачає здобуття здобувачами вищої освіти, передусім, фахових знань, формування в них професійних умінь і навичок, що допоможуть їм у майбутньому ефективно виконувати професійні завдання. Гуманітарні знання вважаються чимось неважливим, менш значущим, відповідно постійно скорочується кількість відведених на них навча-

льних годин, не забезпечуються належною мірою міжпредметні зв'язки. Певною мірою цю проблему розв'язують вибіркові дисципліни, частка яких у закладах вищої освіти має складати в освітній програмі не менше 25% загального обсягу навчальних кредитів ЄКТС. Завдяки цьому студенти за власними інтересами та бажанням можуть вивчати різноманітні навчальні дисципліни, які не мають прямого відношення до їхньої професії, проте дозволяють їм формувати необхідні особистісні якості, відкривати можливості для саморозвитку і самовдосконалення, продовжувати пізнання світу і себе в ньому.

Однією з актуальних проблем гуманізації професійної освіти є пануючий досі в більшості державних закладів освіти України авторитаризм, який дістався у спадок від СРСР, де людина вважалася гвинтиком у великій авторитарній машині, та повністю знецінює її значення, не враховує її інтереси, потреби і можливості. Особливо гострою ця проблема є в закладах освіти зі специфічними умовами навчання (де здійснюється підготовка майбутніх поліцейських, військових, прикордонників, рятувальників та інших фахівців), у яких життя й освітня діяльність курсантів є суворо регламентованими та залежать від курсових командирів та керівників навчальних підрозділів, панують підпорядкування і контроль. Надмірний чи недоцільний авторитаризм, психологічний тиск на особистість, відсутність можливості проявляти ініціативу та діяти самостійно можуть призвести до байдужості, відстороненості, безініціативності, передчасного професійного вигорання та навіть до депресії та суїцидальних думок здобувачів професійної освіти. Розглядаючи гуманізацію та авторитаризм як складові української системи освіти, О. Шалімов наголошує на необхідності гуманоцентричної переорієнтації освіти, суть якої полягає у фіксації у якості цілком конкретного орієнтиру розвитку освітньої системи такого стану, коли гуманістичні цінності й ідеали стануть основою функціонування не периферійних, а центральних її компонентів, тобто стануть визначальною основою освітньої діяльності на рівні масової освіти і більшості освітніх закладів [9, с. 240].

Авторитаризм також спричиняє формалізацію освітнього процесу, за якої зміст навчання визначається не інтересами здобувачів освіти, а формальними вимогами дотримання стандартів і правил, що унеможлиблює індивідуальний підхід, ефективну взаємодію викладачів і студентів, створення сприятливої атмосфери в освітньому середовищі.

Негативно на освітньому процесі позначається інструменталізація знань, які переважно розглядаються педагогами та здобувачами освіти

лише як засіб для досягнення конкретних цілей професійної діяльності. Проте знання мають бути для майбутнього фахівця, передусім, джерелом саморозвитку та самовдосконалення, засобом формування цілісної духовно-моральної особистості.

У професійній освіті слід належну увагу приділяти розвитку критичного мислення та формуванню етичних принципів у майбутніх фахівців, недостатня сформованість яких заважає гуманізації освітнього процесу та загалом професійної діяльності, адже нездатність до осмислення наслідків професійної діяльності, відсутність морально-етичної відповідальності можуть згубно впливати на довкілля, інших людей, на саму особистість, її стосунки і психологічне благополуччя.

Ще одна проблема, яка дегуманізує освітній процес, – це нерівний доступ до якісної професійної освіти різних верств населення. Наприклад, досі спостерігається суттєва різниця у рівні підготовленості до навчання у закладі вищої освіти абітурієнтів, які навчалися в сільських та міських школах, обмежені можливості у здобутті вищої професійної освіти мають соціально незахищені здобувачі, а також особи з інвалідністю. У закладах професійної освіти слід створювати безпечне інклюзивне середовище, оскільки в Україні через воєнну агресію росії постійно зростає кількість травмованих як фізично, так і психологічно, які потребують відповідної підтримки та розуміння.

Таким чином, основними проблемами гуманізації професійної освіти є панування технократичного підходу до навчального процесу, авторитаризм, формалізація освітнього процесу, інструменталізація знань, недостатній розвиток критичного мислення та сформованості етичних принципів у майбутніх фахівців, а також нерівний доступ до якісної професійної освіти різних верств населення.

Література

1. Автомонов П. П. Стратегічний принцип гуманізації вищої освіти і тактика його реалізації. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2012. Вип. 15. С. 184–189. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2012_15_26
2. Васянович Г. П. Педагогічна етика: навчальний посібник / Вид. 2-ге, доп. Львів: Норма, 2015. 420 с.
3. Васянович Г., Онищенко В. Дидактичні засади професійної освіти у контексті фундаментальних педагогічних теорій. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2013. № 6. С. 9–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2013_6_3
4. Вдович С. М. Розвиток ідей гуманної в Західній Україні (кінець XIX – початок XX ст.): дис. ... канд. пед. наук:13.00.01 – теорія та історія педагогіки / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 1998. 176 арк.

5. Вдович С. Гуманізація професійної освіти як умова запобігання торгівлі людьми. Вісник Львівської державної фінансової академії: гуманітарні науки / Голов. ред. Г. П. Васянович. Львів : ЛДФА, 2011. С. 61–67.
6. Гончаренко С., Мальований Ю. Гуманізація і гуманітаризація освіти. Шлях освіти. 2001. № 3. С. 2–8.
7. Кокарєва А. М. Проблеми гуманізації професійної підготовки майбутніх інженерів. Вісник Національного авіаційного університету. 2010. № 3. С. 25–27. URL: <http://jml.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/2139>
8. Труфкіна М. Персоніфіковане навчання як засіб формування ціннісних орієнтацій студентів. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/775>
9. Шалімов О. С. Гуманізація та авторитаризм, як складові вітчизняної системи освіти. Соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 18 квіт. 2018 р.: у 2-х т. Т. 1. – Вінниця: ВННІЕ ТНЕУ, 2018. С. 238–240.

Доцент кафедри практичної психології Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Світлана Вдович

Зміст

З роси і води

Василь Кремень

Привітання від Національної академії педагогічних наук України 5

Нелля Ничкало, Валентина Гордієнко

Привітання від Відділення професійної освіти і освіти дорослих
Національної академії педагогічних наук України 6

Олена Антонова

Привітання від спільноти Житомирського державного універси-
тету імені Івана Франка 8

Алла Коломієць

Привітання від Вінницького державного педагогічного універси-
тету імені Михайла Коцюбинського 11

**Мирослава Вовк, Наталія Філіпчук, Юлія Грищенко, Світлана
Соломаха, Марина Головченко**

Привітання від відділу змісту і технологій педагогічної освіти
і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України 13

Андрій Литвин, Лариса Руденко

Привітання 16

Тетяна Благова

«На якорі пісень і танцю» (на пошану і вдячність Ювіляру) 18

Олена Отич

Привітання 21

Олена Семенов

Многая літа, шанований Богом і людьми Григорію Петровичу! ... 22

Валерій Соловйов

Слово про достойну людину 24

Андрій Харчук	
Привітання	26
Оксана Гордійчук	
Послання ювіляру з вдячністю за кожен адресовану в дарунок книгу	28
Катерина Щедролоєва	
Привітання	29
Лілія Стахів	
Привітання	30

Мозаїка життя

Михайло Козяр	
Григорій Петрович Васянович: життя, присвячене науці, людині й Україні	31
Олександра Дубасенюк	
Професор Васянович Григорій Петрович – відомий вчений, педагог, талановита особистість	34
Петро Сікорський	
Він огортає й обіймає любов'ю всіх людей	37
Микола Пантюк, Тетяна Пантюк	
Васянович Григорій Петрович – Земляк, Учитель, Людина	41
Світлана Яценко	
Живуть такі люди... ..	43
Ігор Коваль	
Григорій Петрович Васянович – мислитель, який навчає серцем	45
Тетяна Новак	
Професор Григорій Васянович: Педагог, що формує душу	48

Крила рівноваги

Олена Будник	
Витоки натхнення: Сковорода у науковому та поетичному світі Григорія Васяновича	50
Лідія Сліпчишин	
Досвід особистості як інструмент трансформацій власного життя	57

Педагогічний пантеон

<i>Наталія Лазаренко, Роман Гуревич, Надія Опушко</i> Трансформація освіти в умовах цифровізації суспільства	63
<i>Григорій Васянович, Тетяна Благова</i> Мистецько-педагогічна школа Леся Курбаса у розвитку хореографічної освіти України	77
<i>Світлана Вдович</i> Проблеми гуманізації професійної освіти	88
<i>Катерина Щедросєва</i> Професійна майстерність викладача музичного мистецтва в рефлексії сучасних викликів	94

Вітрила гуманізму

до 80-річчя від дня народження
Григорія Петровича Васяновича

Упорядкування, верстка – С. М. Вдович

Підписано до друку 01.05.2025.
Формат 60×84/16. Папір офсетний №1. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 4,5. Тираж 50 прим.

Друк Видавничий відділ ЛДУБЖД
м. Львів, вул. Клепарівська, 35